

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В ЗАКОНОДАВСТВІ ФРАНЦІЇ**THE RIGHT TO FREEDOM OF PEACEFUL ASSEMBLY
IN THE LEGISLATION OF FRANCE**

**Качурінер В.Л., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного та морського права
Міжнародний гуманітарний університет**

Стаття присвячена аналізу законодавства щодо права на свободу мирних зібрань у Франції. Право на свободу мирних зібрань є одним із основоположних прав, що забезпечує можливість громадянам вільно висловлювати свої погляди, протестувати проти дій органів влади та брати участь у політичних процесах.

У Франції це право закріплене Конституцією та Європейською конвенцією з прав людини, але його реалізація підпорядкована низці законодавчих обмежень. Французьке законодавство визначає чіткі правила для організації мирних зібрань, при цьому вживаються заходи, спрямовані на забезпечення громадського порядку та безпеки. Однак, це право не є абсолютним і може бути обмежене в інтересах національної безпеки, охорони громадського порядку, захисту здоров'я чи моралі. Такі обмеження повинні бути пропорційними, чітко визначеними та відповідати стандартам, встановленим Європейським судом з прав людини.

Проаналізовано рішення Конституційної ради Франції, яка неодноразово підтверджувала, що право на мирні зібрання є складовою свободи вираження поглядів. Це право вважається фундаментальним для забезпечення демократичного устрою та громадянського контролю над владою.

Судова практика ЄСПЛ демонструє, як Франція застосовує ці обмеження на тлі міжнародних стандартів прав людини. Важливими прикладами є справи «Драон проти Франції» та «Езелін проти Франції», у яких ЄСПЛ вказав на недостатню обґрунтованість обмежень, що накладаються на свободу зібрань. Це вплинуло на французьке законодавство, яке стало більш чітким і прозорим щодо процедур заборони або обмеження мирних зібрань. Внесення змін до законодавства Франції сприяло підвищенню рівня захисту прав організаторів протестів та інших учасників, надаючи їм більшу правову визначеність у процесі організації та проведення публічних зібрань.

Тому право на свободу мирних зібрань у Франції залишається однією з важливих складових демократичного процесу, яке постійно розвивається в контексті національного та міжнародного правового поля.

Ключові слова: право на свободу мирних зібрань, Франція, конституція, національне законодавство, Європейська конвенція з прав людини, ЄСПЛ, обмеження прав, судова практика, свобода вираження поглядів.

The article is dedicated to the analysis of legislation regarding the right to freedom of peaceful assembly in France. The right to freedom of peaceful assembly is one of the fundamental rights that ensures citizens' ability to freely express their views, protest against the actions of authorities, and participate in political processes.

In France, this right is enshrined in the Constitution and the European Convention on Human Rights, but its implementation is subject to a series of legislative restrictions. French law defines clear rules for organizing peaceful assemblies, while measures are taken to ensure public order and security. However, this right is not absolute and may be limited in the interests of national security, public order, health protection, or morality. Such restrictions must be proportionate, clearly defined, and in line with the standards established by the European Court of Human Rights.

The decisions of the French Constitutional Council are analyzed, as it has repeatedly confirmed that the right to peaceful assembly is a part of the freedom of expression. This right is considered fundamental for ensuring a democratic system and citizen control over government power.

The case law of the European Court of Human Rights demonstrates how France applies these restrictions in the context of international human rights standards. Important examples include the cases of «*Draon v. France*» and «*Ezelin v. France*», where the ECHR pointed to the insufficient justification for the restrictions imposed on the freedom of assembly. This has influenced French legislation, making it clearer and more transparent regarding the procedures for banning or limiting peaceful assemblies.

Thus, the right to freedom of peaceful assembly in France remains one of the important components of the democratic process, constantly developing within the framework of national and international legal contexts.

Key words: right to freedom of peaceful assembly, France, constitution, national legislation, European Convention on Human Rights, ECHR, restrictions on rights, case law, freedom of expression.

Право на свободу мирних зібрань є одним з фундаментальних прав людини, гарантованих багатьма міжнародними та національними документами. У Франції це право має давню історію, що відображає політичні та соціальні трансформації країни. Регулювання мирних зібрань у французькому законодавстві є ключовим елементом демократичного устрою, який дозволяє громадянам висловлювати свої погляди та захищати свої інтереси.

Право на мирні зібрання у Франції має глибоке історичне коріння. Початок його формування можна віднести до періоду Французької революції, коли в Декларації прав людини і громадянина 1789 року було проголошено свободу вираження поглядів. Зокрема, стаття 10 Декларації проголошує свободу думки та віросповідання, а стаття 11 – свободу вираження ідей, що створило передумови для розвитку права на [1].

У період Третьої республіки (1870–1940) свобода мирних зібрань була визнана одним із ключових принципів демократичного суспільства. Закон від 30 червня

1881 року закріпив основи права на збори, регламентуючи порядок проведення масових заходів і запровадивши систему попереднього повідомлення місцевих органів влади [2, р. 87–89].

Подальший розвиток відбувся після Другої світової війни. Так, Конституція Четвертої республіки 1946 р. та чинна Конституція П'ятої республіки 1958 р. підтвердили важливість цього права як складової демократичного ладу. У преамбулі Конституції 1946 року прямо зазначено про прив'язаність Франції до основних прав і свобод, проголошених у 1789 році [3, с. 4].

Сьогодні основу правового регулювання свободи мирних зібрань у Франції становить Конституція 1958 року. У її преамбулі проголошуються принципи, закріплені в Декларації прав людини і громадянина 1789 року, яка передбачає право громадян брати участь у суспільному житті, включаючи проведення мирних зібрань. Конституція Франції 1958 року, хоч і не згадує прямо про право на мирні зібрання, забезпечує це право через загальні принципи демократії та громадянських прав [3, с. 8].

Крім того, Конституційна рада Франції неодноразово підтверджувала, що право на мирні зібрання є складовою свободи вираження поглядів. Це право вважається фундаментальним для забезпечення демократичного устрою та громадянського контролю над владою. Проаналізуємо кілька прикладів справ і рішень, які підкреслюють значущість цього права. Рішення № 2011-625 DC стосувалося закону, що надавав органам влади розширені повноваження у боротьбі з масовими заворушеннями. Конституційна рада наголосила, що свобода мирних зібрань є невід'ємним елементом демократичного суспільства, а будь-які обмеження цього права повинні бути виправдані необхідністю захисту громадського порядку [4]. У рішенні № 2019-780 Конституційна рада розглядала конституційність положень закону, спрямованого на зміцнення та забезпечення охорони громадського порядку під час демонстрацій. Рада визнала, що закон не може порушувати основоположні права на мирне зібрання та вираження поглядів. Обмеження цього права допустимі лише за умови, що вони необхідні та пропорційні [5].

Крім закріплення права на мирні зібрання в конституційних положеннях, Франція має і розвинену законодавчу базу для регулювання права на мирні зібрання. Ключовим актом є Закон 1881 року про свободу зібрань, який встановлює умови проведення зібрань, а також вимоги до попереднього повідомлення органів влади. Закон передбачає, що організатори мирних зібрань повинні попередити місцеві органи влади не пізніше ніж за три дні до запланованого заходу [6]. Згідно з цим законом, органи влади мають право обмежити або заборонити зібрання в разі, якщо існує загроза для громадського порядку або безпеки. Водночас закон підкреслює важливість забезпечення свободи зборів, що є фундаментальним правом.

А.П. Святненко підкреслює, що заявка про проведення мирних зборів подається в префектуру поліції або ж мерію за три дні до початка заходу, але не пізніше п'ятнадцяти до його початку. У заявці прописують імена й адреси організаторів, час, кількість осіб, місце проведення, маршрути тощо. У разі невиконання таких пунктів, накладається покарання у вигляді ув'язнення до 6 місяців, а також штраф до 7 500 євро. У разі порушення громадського порядку, застосовуються норми Кримінального кодексу Французької Республіки. За ним встановлюється санкції, зокрема: до 5 років в'язниці і штраф 75 000 євро [7, с. 371–375].

Закон 2003 року про внутрішню безпеку також має значення для регулювання свободи зібрань у Франції. Він дозволяє обмежити свободу мирних зібрань, якщо це необхідно для підтримання громадського порядку. Наприклад, зібрання можуть бути заборонені або розпущені, якщо існує ризик насильства або порушень порядку [8].

Французьке законодавство передбачає можливість обмеження права на мирні зібрання, якщо вони можуть становити загрозу громадському порядку. Органи влади мають право заборонити зібрання або розпустити його, якщо воно супроводжується насильством або порушенням закону. Такі дії мають бути обґрунтованими та відповідати принципу пропорційності. Організатори зібрань несуть відповідальність за дотримання умов, зазначених у повідомленні. У разі порушення цих умов або виникнення заворушень вони можуть бути притягнуті до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Значний вплив на розвиток права на мирні зібрання у Франції мала Європейська конвенція з прав людини (далі – ЄКПЛ), ратифікована у 1974 році. Зокрема, стаття 11 Конвенції передбачає свободу мирних зібрань і асоціацій. Згідно з цією статтею, право на мирні зібрання може бути обмежене тільки за певних умов, які повинні бути чітко визначені законом, а самі обмеження повинні бути необхідними в демократичному суспільстві для досягнення мети, такої як забезпечення громадського

порядку чи захист прав інших осіб [9]. На основі рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) це право отримало додаткове закріплення в національному законодавстві [10, р. 45–50].

Франція неодноразово потрапляла під розгляд ЄСПЛ щодо порушень цього права. Суд надає оцінку не лише відповідності обмежень на мирні зібрання національному законодавству, але й тому, чи є ці обмеження пропорційними і чи необхідні для досягнення легітимних цілей.

Отже, рішення ЄСПЛ мають важливий вплив на національне законодавство, і Франція, як держава-член Ради Європи, зобов'язана виконувати рішення Суду. Хоча Франція зберігає значну свободу у визначенні умов обмеження права на мирні зібрання, практично всі рішення ЄСПЛ, в яких Франція була стороною, мали певний вплив на розуміння і застосування відповідного законодавства.

Проаналізуємо вплив деяких рішень ЄСПЛ на законодавство Франції у сфері свободи мирних зібрань.

У справі Езелін проти Франції (*Ezelin v. France*, 1991) ЄСПЛ встановив, що накладення дисциплінарного стягнення на адвоката за участь у мирній демонстрації порушило статтю 11 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує свободу мирних зібрань і свободу вираження поглядів [11]. У цій справі суд підкреслив, що право на свободу мирних зібрань і вираження думок є важливим елементом демократії, і жодні обмеження цього права не можуть бути введені без належного обґрунтування і пропорційності. А застосування тієї або іншої санкції до учасника мирного та, відповідно, незабороненого зібрання повинно в обов'язковому порядку бути «необхідним у демократичному суспільстві» [12, с. 41]. Суд також зазначив, що участь у мирних демонстраціях повинна бути захищена, навіть якщо це стосується осіб, які виступають проти державної політики або конкретних рішень. Інша справа – *Draon v. France*, 2005. У цьому випадку ЄСПЛ вирішив, що заборона на мирні зібрання, яка була накладена без чіткого обґрунтування, порушує право на свободу мирних зібрань (стаття 11 ЄКПЛ) [13].

Після цих рішень Франція значно вдосконалила законодавчі акти, що регулюють свободу мирних зібрань, зокрема було підвищено чіткість в процедурах і вимогах до обмежень або заборон публічних заходів. Законодавство стало більш обережним у прийнятті рішень, які обмежують ці права. Крім того, Франція розробила нові норми, які гарантують вищий рівень захисту прав організаторів мирних зібрань. Це включало вимогу більш детального обґрунтування обмежень, а також чітке визначення обставин, за яких такі обмеження можуть бути введені.

А.Л. Федорова підкреслює, що у рішенні у справі Езелін проти Франції адвоката було притягнуто до дисциплінарної відповідальності за участь у санкціонованій державними органами демонстрації проти винесення двох судових рішень, яка закінчилася заворушеннями [14, с. 38]. Після рішення ЄСПЛ було зміцнено захист прав адвокатів, журналістів та інших учасників мирних зібрань, щоб запобігти їхньому переслідуванню за участь у протестах чи за висловлювання критики щодо урядових рішень. Важливим кроком стало уточнення процедури покарань, які не можуть бути накладені на осіб, що беруть участь у мирних демонстраціях, без достатніх підстав і у випадках, коли не порушуються громадський порядок або закони.

Загалом, рішення ЄСПЛ значною мірою вплинули на французьке законодавство та практику. Франція, реагуючи на ці рішення, вдосконалила своє законодавство і практику управління публічними зібраннями, забезпечивши більшу прозорість, пропорційність і чіткість у діях органів влади. Однак, незважаючи на позитивні зміни, питання балансу між свободою мирних зібрань і забезпеченням громадського порядку залишаються актуальними та потребують постійної уваги з боку законодавців і суддів у Франції.

Підсумовуючи, підкреслимо, що Франція, як і інші держави, що підписали ЄКПЛ, повинна забезпечити право на свободу мирних зібрань відповідно до міжнародних стандартів. Хоча французька практика щодо обмежень цього права відповідає національному законодавству, рішення ЄСПЛ показують, що існують випадки, коли обмеження були надмірними або не пропорційними. Це підкреслює важливість для Франції гарантувати не лише юридичне право на свободу мирних зібрань, а й практичне дотримання цього права в рамках європейських стандартів.

У сучасних умовах підвищеної терористичної загрози органи влади Франції стикаються з викликом

забезпечення громадського порядку під час масових заходів. Існують випадки, коли правоохоронні органи перевищують свої повноваження, обмежуючи право на мирні зібрання.

Отже, право на свободу мирних зібрань у Франції є важливим елементом демократичного суспільства, яке забезпечує громадянам можливість виражати свої погляди та впливати на прийняття рішень. Попри виклики, пов'язані з його реалізацією, Франція демонструє прагнення до дотримання високих стандартів захисту прав людини, що знаходить відображення як у національному законодавстві, так і в практиці застосування міжнародних норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація прав людини і громадянина, 1789. URL: <http://surl.li/hgkjrjrh> (дата звернення: 20.12.2024).
2. Bell J. *The French Legal System*. Oxford University Press, 1998. 356 p.
3. Конституція Французької Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). К. : Москаленко О.М., 2018. 56 с.
4. Décision n 2011-625 DC du 10 mars 2011. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2011/2011625DC.htm> (дата звернення: 20.12.2024).
5. Décision n 2019-780 DC du 4 avril 2019. URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2019/2019780DC.htm?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.12.2024).
6. Loi du 30 juin 1881 sur la liberté de réunion. URL: <https://mjp.univ-perp.fr/france/1881reunion.htm> (дата звернення: 20.10.2024).
7. Святненко А.П. Право на свободу мирних зібрань у міжнародному законодавстві. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 371–375.
8. Loi n 2003-239 du 18 mars 2003 pour la sécurité intérieure. URL: <http://surl.li/ozpwal> (дата звернення: 20.10.2024).
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.10.2024).
10. Lambert H. *Human Rights and French Law*. Oxford University Press, 2003. 276 p.
11. Case of Ezelin v. France, Application no. 11800/85. Judgment of 26 April 1991. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#id%22:\[%22001-57675%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/rus#id%22:[%22001-57675%22]) (дата звернення: 20.10.2024).
12. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. К., 2015. 168 с.
13. Case of Draon v. France, Application no. 1513/03. Judgment of 6 October 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-70447> (дата звернення: 20.10.2024).
14. Федорова А. Л. Право на свободу мирних зібрань у контексті практики Європейського суду з прав людини. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2014. Т. 155. С. 36–40.